

Dk. Ted Hildebrandt, Historia ya OT, Lit., na Theolojia, Hotuba ya 17

Hakimiliki © 2020, Ted Hildebrandt

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika kozi yake ya Historia ya Agano la Kale, Fasihi na Theolojia, hotuba ya 17 juu ya kitabu cha Kumbukumbu la Torati, taasisi za Israeli na uelewa mbalimbali wa dhana ya sheria.

A. Amri Kumi: BIG LC SPAM [0:00-2:09]

Tutajaribu kupitia sehemu kubwa ya kitabu cha Kumbukumbu la Torati leo; ingawa labda hatutaweza kupitia yote. Kutakuwa na mambo magumu kuelezea leo, kwa hivyo kwa kadiri ya mambo ya utambuzi hii labda ndiyo siku ngumu zaidi tutakayokuwa nayo katika kozi. Ni mambo mazito sana. Tutakuwa tukishughulika na sheria na neema na tofauti kati ya Agano la Kale na Jipya na vitu kama hivyo. Kwa hivyo kutakuwa na nyenzo nzuri za kuvutia. Kabla hatujafikia yaliyomo nzito, wacha tufanye vitu vyepesi. Kwanza kabisa, nataka kukufundisha Amri Kumi. Amri Kumi ndio msingi. Wanaitwa masharti ya jumla. Wao ni aina ya msingi kwa kila kitu kingine katika Sheria. Nilikuwa na shida kukariri Kumi, ni kama mitume 12, kila wakati unapoteza mmoja, lazima upitie mara kadhaa. Kwa hivyo niliamua kutengeneza akrostiki ya goofy hapa kwa ajili yake. Kwa hivyo hapa kuna Amri Kumi: B.I.G. L.C. S.P.A.M.S, sawa? Sasa kutoka kwa kizazi changu, je, nyinyi mnajua "barua taka" ni nini? Pengine watu hawajui barua taka ni nini. Spam, wanaweka vitu hivi kwenye kopo na inakaa vizuri kwa miaka 30. Kwa kweli, nyinyi labda mnakula barua taka ambayo waliunda nilipokuwa shule ya upili. Hakuna mtu anayejua barua taka ni nini, lakini inapaswa kuwa mbadala wa nyama. Sawa kwa hivyo BIG LC SPAMS. Hivi ndivyo tutakavyofanya amri 10.

B. Hakuna kufuru [2:10-3:32]

KUBWA, hapa itakuwa juu ya Mungu. Ya kwanza itakuwa: Hakuna kufuru. Hakuna kufuru. Hakuna kuchukua jina la Bwana Mungu wako kwa njia nyepesi au ndogo. Kusema kweli kwako sijui nifanye nini na mimi mwenyewe katika kizazi chako. Ninasikia wanafunzi hata kwenye chuo kikuu cha Gordon na mwanangu alileta tu nyumbani rafiki wa ambaye alikuwa naye, na kila neno lingine kutoka kinywani mwake

lilikuwa "Oh, Mungu wangu, ee Mungu wangu, ee Mungu wangu." Badala ya kusema hoja ya mshangao, watu husema, "Ee Mungu wangu." Je, hiyo ni kuchukua jina la Mungu kwa njia nyepesi na isiyo na maana? Acha nikuonyeshe tu: mwalimu anainuka mbele ya darasa la shule ya upili huko Massachusetts, unajua Massachusetts jinsi shule zilivyo hapa, na mwalimu anainuka na ghafla mwalimu anagonga mguu wake kwenye dawati na anasema, "ee Mungu wangu." Sawa, hiyo inaruhusiwa katika shule ya Massachusetts? Hakika, itakuwa. Mwalimu huyo huyo anainuka na anaenda hivi, akikunja mikono yake na kuinamisha kichwa chake, "Ee Mungu wangu." Je, hiyo inaruhusiwa au hairuhusiwi? Hapana, angepoteza kazi yake. Kwa hivyo nasema inavutia sana. Nadhani unahitaji kufikiria juu ya kutumia jina la Mungu na jinsi unavyofanya; ikiwa unaitumia kwa njia nyepesi na isiyo na maana. Anasema kwamba sitaki jina langu litumike kwa njia nyepesi na isiyo na maana. Hakuna kufuru.

C. Hakuna Sanamu na miungu mingine [3:33-4:37]

Hakuna sanamu. Hakuna sanamu ambazo zingekuwa "mimi" katika "BIG." Tena hatuabudu Baali, Ashera na Dagoni. Hatuna sanamu za mawe. Watu wengine wanaweza kusema kwamba tuna sanamu za gari, pesa, nyumba na vitu kama hivyo na unaweza kutoa kesi ya kusema vitu hivyo ni sanamu. Pia ninafikiria juu ya sanamu tunazotengeneza akilini mwetu. Tunapofikiria Mungu kwa njia ambayo ni ndogo sana kuliko yeye ni nani. Unapaswa kuwa mwangalifu juu ya kuwa vizuri na njia yako mwenyewe ya kumfikiria Mungu. Mwisho wa kitabu cha 1 Yohana anatuonya; "Jihadharini na sanamu." Kwa hivyo nadhani hilo ni jambo halali sana. Kwa kweli, imebidi nikabiliane na sanamu zangu mwenyewe na kutambua ibada yangu ya sanamu katika karne ya 21. Hatufanyi ibada ya Baali tena, lakini tunafanya aina yetu ya sanamu za karne ya 21. Kwa hivyo, haipaswi kuwa na kufuru, hakuna sanamu, na hakuna miungu mingine mbele yangu. Kwa hivyo, haipaswi kuwa na miungu mingine mbele yangu. Hao watatu; hakuna kufuru, hakuna sanamu na hakuna miungu mingine; hizo zote zinazingatia Mungu.

D. LC SPAMS [4:38-8:07]

Sasa LC, sio uwongo. Hiyo ni dhahiri sana. Hakuna uwongo. Hapana C, sio

ubepari, namaanisha, hakuna kutamani. Je, utamaduni wetu umejengwa juu ya kutamani? Kwa hivyo haipaswi kuwa na uwongo, hakuna kutamani, hakuna kutamani nyumba ya jirani yako. Usimtamani mke wa jirani yako. Usitamani mambo ya jirani yako, na kwa hivyo hakuna kutamani. Hili ni tatizo la kweli huko Amerika ambapo kila mtu anatamani vitu vya kila mtu mwingine. Hivyo ndivyo nchi yetu inavyojengwa. Kwa hivyo haipaswi kuwa na uwongo, hakuna kutamani, au hakuna wizi. Watu wana haki ya mali ya kibinafsi. Ndivyo unavyoweza kusema kwa maana chanya. Watu wana haki ya mali ya kibinafsi. Haupaswi kuiba mali zao. Je, mwenzako kila mmoja huiba vitu vyako? Kuwa mwangalifu, kuiba sio nzuri. Ni dhambi dhidi ya Mungu. Hakuna uwongo, hakuna kutamani, hakuna wizi. Kile ambacho hakuna wizi hufanya ni kusema mtu ana haki ya mali ya kibinafsi. Acha nichukue hii, haupaswi kusema uwongo ambayo inamaanisha, unawekaje hiyo kwa maana nzuri? Unapaswa kusema ukweli. Kwa hivyo unapaswa kuwa mzungumzaji wa ukweli. Haupaswi kusema uwongo, unapaswa kuwa mzungumzaji wa ukweli. Haupaswi kutamani vitu vya watu wengine ili kujipatia mwenyewe. Badala yake, unapaswa kuwa mkarimu. Na kwa hivyo unaona jinsi kila moja ya hizi zinaweza kuzungushwa na kuwekwa kwa njia nzuri. Haupaswi kuiba vitu, lakini unapaswa kuwa unatoa kwa ukarimu kwa watu wengine. Sasa wazazi: Waheshimu baba yako na mama yako, siku zako ziwe nyingi duniani. Kwa hivyo hii ndiyo inayohusika na wazazi. Hii ndiyo chanya pekee. Wengine wote ni usiseme uwongo, usiike, na usifanye hivi au vile. Hii ni chanya: Kukuaheshimu baba na mama yako. Ni jambo kubwa. Unajua inaingia kwenye swali: nifanye nini wakati baba na mama yangu hawana heshima? Unajua, mama yangu alikuwa mraibu wa dawa za kulevya na baba yangu alinitoka nje. Inakuwa hali ngumu sana: unawezaje kuwaheshimu wazazi. Ni hali ngumu wakati mwingine. Hakuna uzinzi. A ni kwa uzinzi. Hakuna uzinzi. Yesu anazungumza juu ya hili katika Agano Jipya. Yesu anasema, "Mmesikia ikisemwa zamani, Usifanye uzinzi." Lakini Yesu anasema nini? "Lakini mimi nawaambia, yule anayewatazama wanawake kwa tamaa moyoni mwake amekwisha kufanya uzinzi moyoni mwake." Yesu anachukua amri hizi na kuziingiza moyoni. Hasemi, "Ah, sijawahi kufanya uzinzi kwa sababu sijawahi kuolewa." Yesu anasema ikiwa una tamaa

tayari umefanya uzinzi. Kwa njia, katika tamaduni zetu tunapongeza uzinzi? Je, nusu ya filamu zetu zinahusu hali za uzinzi? Katika siku za zamani walikuwa wakivaa herufi nyekundu juu yao. Sasa wewe ni shujaa katika utamaduni wetu. Katika utamaduni wetu watu mashuhuri hugeuza wake na kuwageuza waume na inapongezwa, karibu. Kwa hivyo, uzinzi; Kuwa mwangalifu kuhusu uzinzi.

E. Mauaji dhidi ya Mauaji [8:08-11:01]

Hakuna mauaji. Hakuna mauaji ni "M." Sasa angalia; Je, Biblia hiyo inasema, "Usiue," au inasema, "Usiue"? Inasema, "hakuna mauaji." Je, kuna tofauti kati ya mauaji na mauaji? Je, Waisraeli waliua watu vitani? Je, walikuwa wakikiuka amri hii? Hapana, Mungu aliwaambia, katika baadhi ya matukio, waende vitani. Kesi nyingine ambayo ningetumia, kama mimi mwenyewe ninaogopa kwenda chini ya Barabara ya Grapevine. Mtoto anaendesha baiskeli yake. Watoto hawa wanaendesha baiskeli zao sasa, na ghafla mtoto anayumba mbele ya gari langu na mimi humkimbiza mtoto chini na kumuua mtoto. Swali, nimemuua mtoto? Sasa, mtoto amekufa? Nilipanda gari langu juu yake. Kwa hivyo nilimuua lakini nilimuua? Mauaji yanamaanisha chuki au uovu na kufikiria mbele. Maneno hayo mawili ni muhimu: uovu na kufikiria mbele. Kwa maneno mengine, hakukuwa na uovu moyoni mwangu kwa mtoto huyu. Alitokea tu kuyumba mbele yangu; Sikuweza kuacha. Kwa hivyo kwa mauaji ufunguo ni: uovu na kufikiria mbele. Kwa maneno mengine, ikiwa ulipanga mapema kumuua mtu, na kwa hivyo uovu na kufikiria mapema hiyo ni mauaji. Lazima utofautishe kati ya mauaji na mauaji. Kwa njia, hata sheria zetu huko Amerika zinafanya tofauti kati ya mauaji na mauaji? Ndiyo. Je, tuna viwango tofauti vya mauaji na viwango tofauti vya mauaji. Ninataka kusema hivi kwa heshima kwa heshima ya wazazi. Tuseme mama mkwe wangu, mama mkwe wangu ana Alzheimer's. Nzuri au mbaya? Mbaya. Mbaya sana. Tuseme aliingia kwenye gari na kuanza kuendesha gari. Je, angeweza kumuua mtu? Angeweza kujiua. Tuseme alipiga kanyagio cha gesi badala ya mapumziko na akaikosa kwa sababu uratibu wake umekwenda. Je, kweli angeweza kumgonga mtu na kumuua? Je, angechukuliwa kuwa muuaji? Sasa, kwa njia, anapaswa kuendesha gari? La. Kwa hivyo hiki ni kielelezo kibaya. Nilichotaka kusema ni, wacha tuseme mtu amelewa na kwenda nje,

anaendesha gari na anaendesha gari amelewa na anaua mtu. Je, wanawajibika kidogo kuliko mama mkwe wangu ambaye ana Alzheimer's? Unajua ninachosema? Ameishiwa na akili kabisa. Sasa hakupaswa kuendesha gari hapo kwanza, lakini mtu ambaye amelewa, anawajibika zaidi? Sababu? Kuna kupuuzwa huko na wajibu. Je, walifanya hivyo kwa uovu na kufikiria mapema?--hapana, tatizo lilikuwa kwamba hakukuwa na mawazo. Kuna viwango tofauti vya mauaji na mauaji. Kwa hivyo, haipaswi kuwa na mauaji. Mauaji ni kwa uovu na kufikiria mbele. Badala yake tunapaswa kuthibitisha maisha.

F. Sabato [11:02-11:39]

Halafu mwishowe, ya mwisho ni "S", ni kumbuka siku ya Sabato kuiweka takatifu. Kwa hivyo Sabato ni sehemu ya Amri Kumi. Amri Kumi: BIG LC SPAMS. Je, unaweza kufikiria kwa njia hiyo? Ndio bwana, Peter. (Mwanafunzi): LC ni nini— (Hildebrandt): LC, Maktaba ya Congress. Ah, ndio, ni LC tu BARUA TAKA KUBWA ZA LC. Uongo na kutamani.

G. Shema: Kumbukumbu la Torati 6:4ff [11:40-13:26]

Masharti ya jumla - na kwa hivyo nataka ujue Amri Kumi. Masharti mengine ya jumla ni yale yanayoitwa *Shema*. Kila Myahudi ulimwenguni, naapa, anajua mistari hii. Hii ni Yohana 3.16 ikiwa wewe ni Myahudi. Kumbukumbu la Torati 6.4, inaitwa *Shema*, kwa sababu neno la kwanza ni *Shema* Hiyo inamaanisha "kusikia." "Sikia, Ee Israeli, [*Shema*] Israeli. Je, baadhi yenu mnajua, ukienda kwenye nguzo ya mlango hapa, kuna yeyote kati yenu aliyeenda kwenye nyumba ya Kiyahudi na unapoingia kwenye nguzo ya mlango kuna "W" kidogo mlangoni na unawaona wakienda hivi na hivyo. Kuna mtu yeyote huwa anaenda kwenye nyumba ya Kiyahudi na unawaona wakigusa nguzo ya mlango ambapo kuna kile kinachoonekana kama "W." Herufi W kwa Kiebrania ni sauti hii ya "Sh". Unapoingia kwenye nyumba ya Kiyahudi watakuwa na kidogo, barua hii ya "sh". Itakuwa mlangoni, na hiyo ni kuwakumbusha wanapoingia ndani ya nyumba kukumbuka nini? *Shema* Uyahudi. "Sikia, Ee Israeli, Mungu wetu wa Yahweh, Bwana ni mmoja." Kwa hivyo wataenda na kuigusa, kumbusu mikono yao kama hiyo na utawaona watakapoingia ndani ya nyumba. Ni njia nyingine tu ya kukumbuka

Maandiko. Kwa hivyo, "Sikia, Ee Israeli, Bwana ni Mungu wetu"—kwa njia ni mstari gani unaofuata baada ya hapo? "Sikia, Ee Israeli, Bwana ni Mungu wetu, Bwana ni mmoja na mtafanya" nini? "Mpende BWANA Mungu wako kwa moyo wako wote na kwa akili yako yote," ndivyo inavyoendelea. Hii ndiyo amri kuu "kumpenda BWANA kwa moyo wako wote." Kwa hivyo hii ni sehemu ya *Shema*.

H. Taasisi za Israeli [13:27-14:30]

Sasa, kwa kuwa kuna amri 10 pana sana, sheria za msingi kwa jamii na kwa Ukristo na Uyahudi. Kuna mabadiliko makubwa yanayotokea ambapo Musa anamkabidhi hatamu YOSHUA. Kutakuwa na mpito mkubwa. Kama Musa anaachilia, anachofanya ni kuanzisha taasisi. Musa yuko hapa kwenye Mlima Nebo. Watashuka, kuvuka Mto Yordani hadi Yeriko. Musa hawezi kuvuka Mto Yordani, kwa hivyo yuko juu ya Mlima Nebo na anaangalia Israeli. Anachofanya ni kuanzisha taasisi. Kwa maneno mengine, hii ni karibu kama, kile tunachokiita Katiba. Musa anasema kwamba unapoingia katika nchi hizi ndizo taasisi ambazo zitatawala nchi yako. Kwa hivyo Musa anaanzisha taasisi hizi katika Sheria ya Musa.

I. Manabii [14:31-20:56]

Taasisi ya kwanza anayoanzisha ni manabii. Katika sura ya 13 tunaona kile Musa anasema juu ya manabii. Anasema, "ikiwa nabii, au mtu akitabiri kwa ndoto, atatokea kati yenu na kuwatangazia ishara ya miujiza au ajabu, na ikiwa ishara au maajabu aliyosema yatatokea." Kwa hivyo yule mtu anakuja kwako na anatangaza kwamba ameota ndoto halafu anatangaza muujiza na muujiza unatokea, je, mtu huyo ni nabii wa kweli au wa uwongo? Bado haujui sivyo? Inawezekana, ikiwa mtu huyu atafanya ishara ya miujiza au maajabu na "ishara hii ya miujiza au maajabu hufanyika. Na anasema, 'wacha tufuate miungu mingine.'" Je, yeye ni nabii wa kweli au wa uwongo? Yeye ni nabii wa uongo kwa sababu kile alichosema kinapingana na Maandiko. Anachosema kinapingana na ufunuo wa awali wa Mungu anaposema, "kutofuata miungu mingine." Amri Kumi zilisema nini? "Usiwe na miungu mingine ila mimi." Kwa hivyo unajua mtu huyo ni nabii wa uwongo. Nini kinatokea kwa manabii wa uwongo? Anasema, "BWANA, Mungu wenu, anawajaribu ili kujua kama mtamfuata kwa moyo wako wote,

kwa roho yako yote. Ni Bwana, Mungu wako, lazima ufuata, na yeye lazima umheshimu [au umogope]. Nabii huyo au mwotaji ndoto lazima auawe." Musa anawaonya kwamba kutakuwa na manabii katika siku zijazo, lakini aliwaonya kwamba baadhi yao watakuwa manabii wa uwongo. Kuna tofauti gani kati ya nabii wa uongo na nabii wa kweli? Ni manabii wangapi wa uongo kwa kila nabii wa kweli? Je, Israeli ilikuwa na manabii wengi wa kweli na manabii wachache wa uongo au walikuwa na tani ya manabii wa uongo na manabii wachache sana wa kweli? Je, kuna mtu yeyote anayemkumbuka Eliya na manabii wa Baali juu ya Mlima Karmeli? Kuna manabii 450 wa Baali, kuna Eliya mmoja dhidi ya manabii 450 wa Baali. Hivi ndivyo inavyoendelea katika Israeli. Ikiwa ilibidi ufanye muhtasari, ujumbe wa nabii wa kweli ni nini? Nabii wa uongo alipaswa kuwa nini? Wauawa. Israeli walifanya nini kwa manabii wa uwongo? Waliwapongeza manabii wa uwongo. Waliua nani? Manabii wa kweli. Ujumbe wa manabii wa kweli ulikuwa nini, ikiwa ningeweza kufupisha ujumbe wa nabii wa kweli katika neno moja; hii ni mbaya sana, lakini Ikiwa ningeweza kufupisha kwa neno moja itakuwa neno gani? *Shuv*, "tubu." Kwa hivyo nabii halisi anainuka, anasema, "tubu" kwa watu. Watu hufanya nini? Walimpiga lami kutoka kwake. Kwa hivyo, huyo ndiye nabii wa kweli. Sasa nabii wa uwongo, kuna manabii wengi wa uongo na wanasemani nini kulingana na kitabu cha Yeremia? "Ni sawa. Amani, upendo, maelewano, amani." Kwa hivyo Yeremia anasema manabii wa uongo wanasema, "Amani, amani wakati kuna" nini? "Hakuna amani." Wale ambao daima wanatangaza amani na upendo na mambo haya yote ya ajabu; Yeremia anasema nini? Watu hao ni manabii wa uwongo. Nabii wa kweli anasema, "tubuni." Kwa hivyo ninachooona ni tofauti hii kati ya manabii wa kweli na wa uwongo. Israeli ina manabii wengi wa uwongo. Manabii wa uongo waliwapongeza makofi; Manabii wa kweli waliishia kuwaua wengi wao. Je, kuna mtu yeyote anayekumbuka hadithi ya Isaya? Isaya alikuwa akikimbia—huu ni uvumi hauko katika Biblia, hivi ndivyo hadithi/mapokeo yanavyo, lakini sehemu yake inatoka katika kitabu cha Waebrania—Isaya alikuwa akimkimbia mfalme Manase ambaye alikuwa mfalme mbaya sana, mbaya na mtu huyu ni mbaya. Kwa hivyo Isaya anakimbia na kujificha kwenye mti. Isaya anajificha kwenye shina la

mti. Na kinachotokea ni watu wa Manase kumkamata; tazama yuko kwenye mti. Kwa hivyo wanafanya nini? Wanachukua msumeno na wanakata mti katikati. Kitabu cha Waebrania kinarejelea baadhi yao "walikatwa msumeno," yaani Isaya aliyeandika kitabu kikubwa cha Isaya. Wacha tuondoke hapo. Sasa kifungu kingine ambacho Musa analeta juu ya nabii ni hiki, na hiki ni kifungu kizuri pia, katika sura ya 18. Musa anaelezea nabii ni nini na anasema katika sura ya 18 hadi mstari wa 17 ambapo inasema, "mataifa yatakayokufukuza huwasikiliza wale wanaofanya uchawi na uaguzi, lakini wewe, Bwana, Mungu wenu hakuwaruhusu" [hamfanyi wachawi, hamfanyi uaguzi]. "Bwana, Mungu wako, atamwinua nabii kama mimi [Musa]." Musa anasema kwamba, "Mungu atamwinua nabii kama mimi. Lazima umsikilize kwa hili ulilomwomba Bwana, Mungu wako, huko Horebu." Kisha mstari wa 18. "Nitamwinua nabii kama wewe [Musa] kutoka kwa ndugu zako wote. Nami nitaweka maneno yangu kinywani mwake." Nabii alipaswa kufanya nini? Nabii alikuwa na neno la Mungu lililowekwa kinywani mwake. Kwa hivyo nabii alisema nini? "Asema Bwana." Hii ndiyo njia ya King James ya kusema, "asema Bwana" kwa sababu Mungu aliweka maneno yake kinywani mwa nabii. Manabii walizungumza kwa niaba ya Mungu. Hiyo ndio *unabii* Inamaanisha: anazungumza kwa niaba ya Mungu. Anazungumza badala ya Mungu. Musa anasema, "Mungu atamwinua nabii kama mimi." Wakati Yesu anakuja kuna mtu yeyote anakumbuka kile Wayahudi walimwomba Yesu. Wakamwambia Yesu, "Yesu wewe ni nani? Je, wewe ni nabii?" [Yohana 1.21, 25] "Nabii" ni nini? "Nabii" ni nani? Nabii anatoka hapa kutoka kwa Kumbukumbu la Torati sura ya 18. Mungu aliwaambia kwamba atamwinua nabii kama Musa. Kwa hivyo wakamuuliza Yesu, "wewe ndiye nabii anayekuja, au wewe ni Masihi, wewe ni mwana wa Daudi? Wewe ni nani? Je, wewe ni nabii?" Kwa hivyo kifungu hiki kilitoa matarajio kwamba Wayahudi walikuwa wakitarajia "nabii" kuja na kwamba Mungu angeweka maneno yake kinywani mwake. Wakamuuliza Yesu, "wewe ndiye nabii?" Yesu alisema nini? La. Kwa hivyo ni kifungu cha kupendeza hapo.

J. Waamuzi [20:57-29:13]

Hapa kuna taasisi ya pili ambayo Musa anaanzisha nyuma katika sura ya 16 mstari

wa 18. Ni taasisi ya pili na hii ndio taasisi ya majaji. Kwa njia, Musa alikuwa nabii? Ndiyo, Musa alikuwa mtumishi wa Bwana. Yeye ndiye nabii mkubwa katika Agano la Kale. Musa ni miongoni mwa walio bora na wakubwa. Je, Musa pia alikuwa hakimumu? Je, kuna mtu yeyote anayekumbuka katika kitabu cha Hesabu kwamba Mungu alimwondoa roho aliiweka kwenye 70. Kisha watu 70 walihukumu kwa sababu Musa alikuwa akiwahukumu watu wote na alilemewa tu na hilo.

Kwa hivyo hapa anatoa maagizo kwa majaji. Anasema utakuwa na waamuzi na katika Kumbukumbu la Torati sura ya 16 mstari wa 18 anasema hivi: "Teua majaji na maafisa kwa kila kabila lenu katika kila mji." Je, haki ilikuwa ya ndani? Kila mji ulipaswa kuwa na hakimumu. Kwa nini uweke majaji katika kila mji? Ili haki ipatikane kwa watu. Hukulazimika kukimbia maili 20 ili kupata haki. Ilikuwa katika eneo lako la karibu. Kwa hivyo anasema, "mlae hakimumu katika kila mji, Mungu wako anakupa, nao watawahukumu watu kwa haki. Usipotoshe haki au kuonyesha upendeleo. Usiisipokuwa hongo." Kwa hivyo jambo kubwa kwa majaji ni kwamba hakimumu alipaswa kuhukumu vyema kwa haki na hasi hakimumu hakupaswa kukubali hongo. Je, pesa na haki zinapaswa kuunganishwa kwa kila mmoja? Maandiko yanasema nini? Je, pesa na haki zinapaswa kuunganishwa au zinapaswa kukatwa? Katika utamaduni wetu, hapo zamani za kale nilikuwa nikifundisha katika gereza la jimbo la Indiana, ambalo ni gereza lenye ulinzi mkubwa. Wavulana wamekaa darasani na nilikuja na nikasema, "sawa, huko Amerika ni nzuri sana kwa sababu huko Amerika huwezi kuwahonga majaji." Nadhani watu hao walifanya nini gerezani? Walinicheka. Walisema, "unataka kujua hakimumu unataka kujua ni kiasi gani?" Sasa unaweza kusema kwamba watu hawa wako gerezani labda kwa sababu walikuwa wakihonga. Ninachosema ni: Je, pesa na haki zimeunganishwa Amerika? Ukweli wa kweli ni kwamba, wacha nikuambie hadithi ya mmoja wa marafiki zangu. Alikuwa gerezani. Ilitakiwa kuwa, nadhani ilikuwa kwa miaka 15. Alikuwa gerezani kwa miaka 8. Aliapa kuwa hakuwa na hatia, aliapa kabisa kuwa hakuwa na hatia. Wakili kisha akaja kwa wazazi wake na kusema kwa dola 20,000 tuna ufundi ambao unaweza kumtoa mtoto wako gerezani. Ni wangapi kati yenu, ikiwa mngekuwa wazazi, ningelipa dola 20,000 ili kumtoa mtoto wenu gerezani kwa miaka mingi. Je,

ungelipa pesa. 20,000? Ndiyo. Fikiria juu ya kile ambacho wazazi wako hulipa ili kukupeleka chuo kikuu cha Gordon. Wanashuka kwa bei nafuu kama hiyo. Kwa hivyo wazazi walilipa dola 20,000 na nadhani ni nini kilitokea kwa wakili. Anarudi kwao na kusema karibu nipate kesi hii lakini tunaenda katika mwelekeo mbaya. Nilipata mwelekeo mwingine. Ninahitaji dola nyingine 20,000 na ninaweza kumtoa. Ninaweza kuifanya. Walikuja na ya pili na ya pili ilipokamilika alirudi mara ya tatu na kusema, "Nimeipata sasa, nimepigilia misumari, elfu 20 zaidi na nitamtoa gerezani." Ilikuwa jumla ya \$60,000. Swali, unajua wazazi hao walifanya nini? Walitoka na kuchukua rehani ya pili kwenye nyumba yao ili kupata pesa. Nadhani nini? Nilikuwa kwenye kesi. Je, alitoka huko mtu huru. Alitoka huko mtu huru. Niko makini wakili alimtoa, \$ 60,000 na kwenye jaribio la tatu, mtu huyo alitupa kesi nje na akaachiliwa huru na akatoka. Ikiwa angekuwa mtu maskini, mkia wake ungekuwa bado gerezani? Lakini kwa sababu wazazi wake walikuwa na pesa, je, waliweza kumtoa gerezani? Je, pesa na haki vimeunganishwa? Unasema vizuri hiyo sio sawa. Haipaswi kuwa hivyo lakini ndivyo ilivyo. Moja ya nyimbo ninazozipenda zaidi inaitwa "ndivyo ilivyo." Unasema huyo ni rafiki yako tu. Huyo ni rafiki yangu katika Gereza la Jimbo la Indianan. Kutoka kwa kizazi changu tunapaswa kusema barua mbili tu. Je, pesa na haki zimeunganishwa, barua mbili tu: O.J. Samahani huo ni kizazi changu. Je, pesa na haki vimeunganishwa? Ikiwa wewe ni mtu maskini, je, mkia wako unaenda jela? Ikiwa una pesa unatoka jela? Je, hiyo ni ya kusikitisha? Nini kitatokea ikiwa wewe ni mtu mashuhuri. Wewe ni mtu mashuhuri na unafanya kitu kibaya. Unapata pasi "O, sikumaanisha kabisa na yote yalikuwa makosa." Kwa hivyo unapata "O, hatukuweki gerezani. Tutakupa, wacha tuone, wanaitaje 'huduma ya jamii.' Hatutaweka mkia wako jela. Utapata huduma ya jamii kwa sababu wewe ni mtu mashuhuri na haukujua bora zaidi. Kwa hivyo tutakuacha uende, sawa? Nini kitatokea ikiwa wewe ni mtu mashuhuri na unakuwa maarufu kwa sababu ya kesi yako? Mara tu utakapokuwa maarufu, utapata baadhi ya mawakili bora nchini wakikutafuta kwa sababu wewe ni maarufu sana? Ili kukuondoa na wao ni mawakili wa utetezi na wanakuondoa. Je, unaweza hata—ni bora hata niseme—unaweza hata kuepuka mauaji na kutembea? Ndiyo! Unaandika kitabu juu yake na unatengeneza

dola milioni au kutengeneza sinema juu yake na aina hiyo ya kitu. Kuna kitu ndani ya utumbo wako ambacho kinakuambia kuwa huko Amerika kuna kitu kibaya na mfumo huu wa haki? Ninachosema ni kwamba Musa anasema kwamba pesa na haki hazipaswi kuunganishwa. Haipaswi kuwa na hongo. Pesa na haki hazipaswi kuunganishwa. Inaonekana kwangu katika tamaduni zetu kwamba pesa na haki zimeunganishwa na, niamini, ningeweza kusimama hapa na kukuambia kesi baada ya kesi baada ya kesi - kwa kweli moja ilinitokea na ilikuwa sawa usoni mwangu. Alinicheka tu kwa sababu alijua kuwa sikuwa na kutosha kuifanya iwe sawa kwa sababu ingenigharimu dola 10,000 hadi 20,000 kuifanya iwe sawa. Alijua alikuwa amekosea lakini alijua kuwa sikuwa na pesa za kutosha kuajiri wakili kwa hivyo alichukua faida. Je, alishinda? Ndio, kwa hivyo, ndivyo ilivyo. Kwa hivyo Musa anasema kwamba pesa na haki hazipaswi kuunganishwa. Musa pia anasema, "Anzisha miji ya kukimbilia. Kwa hivyo kwenye ukingo wa mashariki hapa Yordani walianzisha miji kadhaa na huko kwenye ukingo wa magharibi wa Yordani. Ukimuua mtu kwa bahati mbaya, tuseme uko nje na shoka - huu ni mfano wa kawaida - na ghafla kichwa cha shoka huruka na kumpiga mtu na kumuua mtu. Unakimbilia wapi? Unakimbilia kwenye mji wa kukimbilia. Wazee wa mji wa kukimbilia wanatoka, wanazungumza kupitia kesi yako, na ikiwa huna hatia unaweza kukaa. Mlipiza kisasi wa damu—sasa huyu mlipiza kisasi wa damu ni nani? Ikiwa mtu alikuua unatambua kuwa wanafamilia wangukuja baada yako na kungekuwa na kisasi cha damu kutoka kwa familia ya mtu uliyemuua. Angekuja baada yako na kukuua. Kwa hivyo ulipoingia katika mji wa kimbilio; jiji basi lingekulinda. Mlipiza kisasi wa damu hakuruhusiwa kukuua ikiwa ungekuwa katika mji wa kimbilio. Sasa nini kitatokea ikiwa unamuua mtu kwa makusudi na ukakimbilia mji wa kimbilio? Wazee wanapitia kesi hiyo na ikiwa wazee wanasema ulimuua mtu huyo kwa makusudi wazee wangekukabidhi kwa mlipiza kisasi wa damu. Kwa hivyo hiyo sio nzuri. Kwa hivyo hutaki kwenda kwenye miji hii ya kukimbilia ikiwa huna hatia. Lakini ikiwa haukuwa na hatia unaweza kwenda kwenye mji wa kukimbilia na kulindwa kutoka kwa mlipiza kisasi wa damu. Kwa hivyo, miji ya kukimbilia ilikuwa muhimu sana kwa usimamizi wa haki nchini Israeli.

K. Ufalme [29:14-35:08]

Sasa taasisi ya ufalme: Katika sura ya 17 ya Kumbukumbu la Torati tuna sheria ya wafalme. Je, kulikuwa na mfalme katika Israeli wakati wa Musa? La. Kwa kweli, nyinyi mmesoma tu kitabu cha Waamuzi. Je, kulikuwa na mfalme katika Israeli wakati wa waamuzi? "Kila mtu alifanya yaliyokuwa sawa machoni pake mwenyewe na kulikuwa na," nini?-- "Hakuna mfalme katika Israeli." Kwa hivyo hakuna mfalme katika Israeli. Musa anawaambia kwamba watakuwa na mfalme. Musa anawaambia kwamba watakuwa na mfalme katika Kumbukumbu la Torati 17. Anaweka matarajio ya kitaasisi kwa mfalme na hivi ndivyo anavyosema: "mtakapoingia katika nchi ambayo Bwana wenu Mungu wenu anawapa, na kuimiliki na kukaa ndani yake, na mnasema, tuwe na mfalme juu yetu kama mataifa yanayotuzunguka." Kwa njia, ndivyo wangesema, nyinyi mtakuwa mkisoma kitabu cha Samweli wiki hii. Ndivyo wanavyosema, "wanataka mfalme kama mataifa mengine yanayotuzunguka." Musa akasema, "Ni sawa kwenu kuwa na mfalme. Utakuwa na mfalme." Hakikisha umemteua juu yako mfalme Bwana, Mungu wewe, mnayemchagua." Kwa hivyo Mungu atahusika katika uteuzi wa mfalme na lazima awe kutoka kwa ndugu zenu mwenyewe. Je, mfalme lazima awe Myahudi? Lazima awe mmoja wa ndugu zako mwenyewe. Lazima azaliwe Myahudi. "Usiweke mgeni juu yako. Mtu ambaye si ndugu wa Mwisraeli." Mfalme hapaswi kufanya mambo matatu. Kwanza kabisa, Musa anasema hapaswi kupata idadi kubwa ya farasi. Hapaswi kuzidisha farasi. Sasa kuna mpango gani wa kuzidisha farasi? Farasi huko nyuma siku hizo ni nini?" Vyombo vya vita. Alisema usiongeze farasi kwa sababu ikiwa wangepanya hivyo imani yao itakuwa katika nini? Je, tumaini lao lingekuwa kwa Mungu au tumaini lao lingekuwa kwa farasi wao kwa ajili ya vita? Kwa hivyo anasema, usizidishe farasi. Nataka uniamini, sio kwa nguvu za farasi wako na kisha urudi Misri kwa sababu Misri ilikuwa moja wapo ya maeneo ambayo walipata farasi wao kutoka. Anasema, sitaki urudi Misri. Nambari mbili anasema: msizidishe wake. "Hapaswi kuchukua wake wengi ili moyo wake utapotoshwa." Je, unaweza kuniambia mfalme wa Israeli ambaye alikuwa na wake wengi na moyo wake ukapotoshwa? Sulemani, au *Sholomo*. Sulemani alikuwa na wake 700 na masuria 300. Watu wengine wanasema

alipaswa kuwa mtu mwerevu. Tutaingia katika hilo. Kwa kweli nimetumia nusu ya maisha yangu kumsoma Sulemani na simulizi hilo na Sulemani linavutia sana. Kuna kejeli nyingi na kichwa chini kwa Sulemani. Mtu mwenye hekima zaidi anageuka kuwa nini? Ndio, na kwa hivyo unapata uhusiano huu kwamba hekima na upumbavu ni kweli-upande wa nyuma-unaweza kuunganishwa kwa njia fulani. Lakini msiziongeze wake kwa sababu itawapotosha moyo wenu. Hivyo ndivyo ilivyotokea kwa Sulemani na wake zake 700 na masuria 300.

Halafu, jambo la tatu ambalo hutakiwi kuzidisha - na hii ni muhimu nadhani kwa umri wetu: usizidishe fedha na dhahabu. Mfalme haipaswi kukusanya kiasi kikubwa cha fedha na dhahabu. Mfalme hatakiwi kutumia nafasi yake ya mamlaka kujipatia na kujilimbikia dhahabu na fedha. Je, watu wanapaswa kutumia nafasi zao kujilimbikia mali? Musa anasema hapana, mfalme hapaswi kupata utajiri wa kibinafsi kwa sababu mfalme anapata wapi fedha na dhahabu yake yote? Je, anaipata kutoka kwa watu? Kwa hivyo hii ni Musa akisema hapana, mfalme ajipatie kiasi kikubwa cha fedha na dhahabu. Sasa kwa njia, je, Sulemani alikuwa na dhahabu na fedha nyingi? Je, hiyo ilikuwa zawadi kutoka kwa Mungu? Kwa hivyo ulichonacho Solomon ni aina ya mchanganyiko wa kuvutia hapo, na itabidi tuangalie hilo baadaye. Kwa hivyo, kwa mfalme hakuna farasi wa kuzidisha, hakuna wake wa kuzidisha, hakuna kuzidisha fedha na dhahabu ya kibinafsi. Mfalme hapaswi kufanya mambo hayo. Sasa mfalme anapaswa kufanya nini? Hilo ndilo ambalo hapaswi kufanya, kuzidisha mambo hayo matatu. Kulikuwa na amri moja kwa mfalme; Inasema hivi katika mstari wa 18 sura ya 17, "Atakapochukua kiti cha enzi cha ufalme wake, atajiandikia mwenyewe kwenye kitabu cha kukunjwa nakala ya sheria hii." Kwa hivyo mfalme mwenyewe anapaswa kutengeneza nakala iliyoandikwa kwa mkono ya sheria. Kwa nini afanye hivyo? "... kuchukuliwa kutoka kwa makuhani na Walawi. Ni kuwa pamoja naye, anapaswa kuisoma siku zote za maisha yake, ili ajifunze kumheshimu Bwana, Mungu wake, na kufuata kwa makini maneno yote ya sheria hii na amri hizi." Anapaswa kuandika sheria ili ajue sheria na aweze kutawala kulingana na sheria. Kwa hivyo huyu ndiye mfalme. Je, Israeli ingekuwa na mfalme? Ndiyo. Je, Mungu kupitia Musa aliwaambia watakuwa na mfalme kama

mataifa mengine? Ndiyo. Mbele ya mfalme mfalme alikuwa nani mfalme wao? Kabla ya mfalme mwenyewe, Mungu alikuwa mfalme wao. Lakini Mungu anawaambia kwamba watakuwa na mfalme wa kibinadamu. Yeye hatazidisha vitu hivyo vitatu [wake, farasi, dhahabu]. Anapaswa kutengeneza nakala ya sheria. Ni nani hatimaye angekuwa mfalme wa kibinadamu juu ya Israeli milele? Yesu atakuwa mfalme mkuu wa Israeli. Lakini Yesu atasimama kama mtoto wa nani? Kama mfalme wa Israeli, mwana wa Daudi. Daudi atakuwa mfalme wa Israeli na Yesu atasimama kama mwana mkuu wa Daudi, kwa kusema. Yesu ni mwana wa Daudi, mfalme wa Israeli. Kwa hivyo unapata jambo hilo likiendelea na Yesu.

L. Makuhani na Walawi [35:09-36:45]

Makuhani na Walawi ni taasisi nyingine ambayo Musa anaanzisha hapa. Kuna shida gani kwa makuhani na Walawi, sura ya 18 mstari wa 2? Inasema, "hawatakuwa na urithi kati ya ndugu zao." Makuhani na Walawi hawana ardhi yoyote. Hawakupokea ardhi kutoka kwa Bwana. Makabila mengine yote yanapata ardhi, Walawi hawapaswi kuwa na ardhi yoyote, kwa nini? Urithi wao ulikuwa nini? Ardhi haikuwa urithi wao. Maandishi hapa yanasema hupati urithi kati ya ndugu zao kwa sababu Bwana ndiye urithi wao. Kwa hivyo, urithi wa makuhani na Walawi ulikuwa nini? Hawakupata ardhi waliyopata miji ya Walawi. Bwana alikuwa urithi wao. Je, makuhani na Walawi watatawanyika kote Israeli wakati huo? Ninaamini kuna miji 48 ya Walawi iliyotawanyika kote Israeli. Kwa hivyo kutakuwa na makuhani na Walawi waliotawanyika kote. Moja ya kazi za makuhani na Walawi itakuwa kufundisha sheria.

Kwa hivyo, hizi ndizo taasisi kuu ambazo Musa alianzisha kwenye Mlima Nebo. Hawezi kwenda kwenye nchi ya ahadi, kwa hivyo anaanzisha taasisi hizi kabla ya wakati. Je, unaona kwamba kitabu Kumbukumbu la Torati ni kama katiba; kuanzisha taasisi ambazo zitaendesha serikali mamia na mamia ya miaka ijayo. Musa anaanzisha hiyo na hizi ndizo taasisi anazoanzisha.

M. Sheria na umuhimu wake wa kisasa [36:46-44:14]

Sasa hapa ndipo inapoanza kuwa ngumu. Katika Kumbukumbu la Torati sura ya 22, unachukua sheria kutoka wakati huo hadi karne ya 21? Je, unachukua Sheria ya

Musa na kuitumia leo? Sheria ya Musa inafaaje? Unaendaje kutoka wakati huo, 1400/1200 KK, hadi sasa? Unaletaje kwa karne ya 21 BK? Unawezaje kuruka kwa miaka 3000? Unaendaje kutoka wakati huo hadi sasa? Acha nitoe kielelezo cha hii. Kumbukumbu la Torati sura ya 22, mstari wa 5, inasema hivi juu ya wanawake na suruali. Je, wanawake wanapaswa kuvaa suruali? Kumbukumbu la Torati 22 mstari wa 5 unasema hivi: "Mwanamke asivae mavazi ya wanaume." Suruali, mwanamume huvaa suruali katika familia. Suruali ni mavazi ya wanaume. Wanawake hawapaswi kuvaa nguo za wanaume, kwa hivyo wanawake hawapaswi kuvaa suruali. Sasa wacha nikupe mfano wa hilo. Tulirudi kutoka Israeli na nikapata kazi yangu ya kwanza ya kufundisha katika Chuo cha Biblia huko Bristol, Tennessee. Niliipenda huko chini. Nilikuwa nikifanya kazi shuleni wakati wa wiki nilikuwa nikipata \$ 5,000 kila mwaka nikifanya kazi masaa 80 kwa wiki na hiyo sio pesa nyingi. Kwa hivyo nilifanya nini? Mwishoni mwa wiki ningefanya mahubiri katika makanisa mbalimbali. Mke wangu alikuwa mkuu wa Kiingereza chuoni. Kulikuwa na kanisa hili kubwa labda kanisa la washiriki 2000 na je, makanisa mengi makubwa yana shule zinazohusiana nao? Kwa hivyo mchungaji huyu alikuwa ameenda shuleni. Mchungaji alisoma aya hii kutoka kwa Maandiko ambayo ilisema, "mwanamke asivae mavazi ya wanaume." Alihitimisha suruali ni mavazi ya wanaume, kwa hivyo wasichana wote walioenda shule walipaswa kuvaa sketi. Hawakuweza kuvaa suruali. Mke wangu alikuwa akifundisha huko. Kwa hivyo hiyo ilimaanisha kwamba ilibidi avae sketi kila wakati. Sasa mke wangu, kusema kweli kwako, mwaka wa kwanza ambao nilichumbiana naye tulikuwa nyuma mwanzoni mwa miaka ya 70. Wasichana wote walivaa jeans ya bluu. Nilivaa jeans ya bluu sikuwahi kumuona akiwa amealia mavazi kabla ya kufunga ndoa. Kwa hivyo sasa lazima avae mavazi kila siku kwenda kazini na alikuwa mkuu wa Kiingereza kwa hivyo walikuwa na mafundisho yake, algebra. Alikuwa mkuu wa Kiingereza-algebra, na alikuwa mwalimu wa mazoezi huko. Alirudi nyumbani siku moja akisema msichana huyu aliteleza kwenye msingi wa pili. Sasa kuna shida gani unapoteleza kwenye msingi wa pili na umevaa kitu hiki kinachoitwa culottes. Msichana huyu alirarua miguu yake yote na mke wangu akarudi nyumbani, akitikisa kichwa tu akisema msichana huyu ana makovu kwenye

miguu yake kwa maisha yake yote kwa sababu hakuwa na suruali kwenye slaidi kwenye msingi wa pili. Kwa hivyo mke wangu anapaswa kuvaa mavazi kila wakati na sisi ni wafadhili wa vikundi vya vijana. Kwa hivyo tunafanya kile ambacho Wakristo wema hufanya? Tunatoka Bowling. Kwa hivyo tulipata kikundi cha vijana nje ya Bowling, mke wangu anajua jinsi ya kupiga mpira vizuri na kwa hivyo mke wangu anaenda na kunyakua mpira anakimbia huko chini na kupiga mpira. Amevaa sketi. Ghafla mavazi yake kama inageuka na ni kama ng'ombe mtakatifu - wakati wa maonyesho. Tuna watoto hawa wa miaka 16 na 17 hapa. Weka chini. Hutaki maonyesho yoyote ya bure hapa. Kwa hivyo ninamvuta kando na kumpa hii, unajua huwezi kupiga bakuli kama hiyo tena, ni ncha inayofunua sana. Kwa hivyo, basi mke wangu lazima atoke nje na kupiga bakuli kama hii. Anapanda na kutupa mpira chini, nilishinda siku hiyo. Lakini shida ilikuwa kwamba kila wakati nilimwambia nitalipa pesa 50 kuona mke wa mchungaji akiteleza theluji katika mavazi. Je, hiyo haitakuwa ya kuchekesha?

Alikuwa akichukua Kumbukumbu la Torati 22: 5 na kuitumia hadi leo. Sasa jinsi alivyoitumia ilikuwa wazimu? Ndiyo. Nadhani sisi sote tunakubali hilo. Ilikuwa wazimu kabisa. Kwa njia, je, mke wangu alivaa sketi kwa mwaka huo mzima, kwa kweli miaka miwili? Alifanya hivyo. Je, tunaweza kutoshea katika tamaduni tofauti? Huo ni utamaduni tofauti na tulivyozoea. Kwa hivyo walikuwa wakali sana juu ya hili na kwa hivyo mke wangu alivaa mavazi. Vivyo hivyo nilipoenda kwenye kanisa la Mennonite na ilibidi nihubiri Siku ya Akina Baba na waliambia kwamba Wamennonite hawavai tai kwa sababu wanafikiria mahusiano ni ya kidunia. Kwa hivyo ndiyo sababu sitavaa tai. Ilinibidi kufundisha kwa miaka 22 na tai iliyofungwa kwenye koo langu. Sikuweza kuvumilia. Kwa hivyo nilipokuja hapa niliapa sitavaa tena. Lakini, hapana, nilipoenda kwenye kanisa la Mennonite nilipata King James Version kwa sababu ndivyo walivyokubali. Kwa hivyo ninachosema ni wakati uko katika tamaduni tofauti, unapokuwa Israeli unaweka *Kippah* juu ya kichwa chako. Unapokuwa katika tamaduni tofauti unafaa. Kwa hivyo mke wangu alivaa mavazi kwa miaka miwili huko. Unajua sio jambo kubwa, hayo ni mambo madogo lakini hatukubaliani juu ya jinsi mchungaji alivyotafsiri Maandiko hapo. Hatukukubaliana na jinsi alivyotafsiri Maandiko hapo,

lakini yeye ndiye mchungaji wa kanisa. Unafaa. Sasa unaendaje kutoka nyuma wakati huo hadi sasa? Sote tuna hisia kwamba hiyo haikuwa sawa. Acha nikusomee aya hii yote. Kwa hivyo basi tunasema aya hii ni ya kijinga, lakini haizungumzii juu ya suruali. Kwa njia, wavulana walivaa nini wakati huo? Tunajua wanaume na wanawake walivaa nini wakati huo? Tunajua hilo kwa hakika? Jibu ni: katika picha ya Ben Hasani tuna picha za watu. Wanawake walivaa mavazi hadi kwenye vifundo vyao, wavulana walivaa mavazi hapa chini kwa hivyo wavulana walivaa sketi. Kwa hivyo hiyo inamaanisha nini, sisi sote tunapaswa kuvaa kama walivyovaa? Ndio sababu kwa wavulana wanasema, kuna mtu yeyote aliyewahi kusikia hii: "unafunga viuno vyako"? Kimsingi unachukua vazi lako na unaliweka kwenye ukanda wako kwa sababu wakati unakimbia hautaki kujikwaa juu ya vazi hili la wazimu wanalovaa. Unawafunga na hivyo ndivyo wanaume walivyokimbia. Je, tunapaswa kuvaa jinsi walivyovaa? Kwa njia, ni sehemu ya jinsi walivyovaa kwa sababu ya mazingira wanayoishi? Ndiyo. Tunaishi katika mazingira tofauti kwa hivyo sio lazima uendeleo kufanya mambo haya. Hii inazungumza nini hasa? Kwa hivyo basi unasema aya hii haina umuhimu kwetu na unaitupa tu. Je, ni muhimu sana kwetu? Acha nikusomee aya hiyo ili kuona jinsi utakavyoitumia. Inasema, "kwamba wanawake wasivae mavazi ya wanaume wala mwanamume asivae mavazi ya wanawake kwa maana Bwana, Mungu wako, anachukia mtu yeyote anayefanya hivi." Hii inazungumza nini hasa? Ndio, ni wazi kabisa? Nilikuwa na rafiki katika shule nyingine ambapo nilifundisha na alikuwa akiweka puto katika sehemu fulani za mwili wake na kuvaa nailoni. Kisha alikuwa akienda kwenye duka na kuzunguka duka hilo kwa sababu alipenda jinsi watu wangemtazama. Alikuwa kidogo... Ndio alikuwa. Je, hiyo ndiyo zaidi mstari huu unazungumzia? Haizungumzii juu ya suruali dhidi ya sketi. Kwa hivyo unaendaje kutoka nyuma wakati huo hadi sasa? Kifungu hiki kinazungumza juu ya nini? Kunapaswa kuwa na tofauti kati ya jinsia. Nadhani Hannah aliipiga wakati ulisema suruali ya wanawake ni tofauti na suruali ya wanaume. Kwa hivyo unajua unafanya kazi na hiyo. Suala halisi ni utofautishaji wa jinsia kwamba hawachangii kuchanganyikiwa kwa jinsia. Kwa njia, tunaishi Amerika tunachanganya kila kitu? Ndio, tunaipenda, sivyo?

N. Utamaduni na Sheria [44:15-45:22]

Hili ndilo swali kubwa na hili ni gumu sana. Je, ni nini athari za utamaduni kwenye sheria? Nilipokuwa mchanga nilidhani Mungu alishuka kwenye Mlima Sinai na Mungu akasema, "Mimi ni Mungu hapa kuna sheria yangu - wham-bam. Hii ni sheria yangu, hivi ndivyo ninavyotaka ifanyike. Hii ni sheria kamili ya Mungu na hii ndio." Kupuuza kabisa utamaduni, Mungu anasema hivi ndivyo ninavyotaka ulimwengu huu ufanye kazi. Je, Mungu katika sheria yake huzingatia utamaduni? Kwa hivyo ninachotaka kukupendekeza hapa ni kwamba kuna mwingiliano zaidi kati ya utamaduni na sheria. Tutaonyesha tu mifano kadhaa ya hiyo. Mfalme alipaswa kujihusisha katika kuandika sheria na kutengeneza nakala za sheria. Je, tuna mfalme leo? Hapana, hatufanyi hivyo. Tulimtupa George hatuna mfalme na kwa hivyo mfalme alipaswa kuandika sheria. Anatakiwa kuandika sheria na kujitengenezea nakala ya mkono. Sasa sio lazima awe nayo kwenye Blackberry yake, iPhone au iPad.

O. Yesu na Sheria [45:23-51:30]

Nini maoni ya Kristo juu ya sheria? Kwa hivyo nataka kuangalia kwanza maoni ya Kristo juu ya sheria na kisha kulinganisha hiyo na maoni ya Paulo juu ya sheria na kurudi kwenye swali la sheria na utamaduni. Yesu alisema nini katika Mathayo sura ya 5 mstari wa 17? Yesu anasema hivi: "Msifikiri kwamba nimekuja kukomesha sheria au manabii. Sikuja kuwakomesha," lakini kwa nini? "Watimize." "Sikuja kukomesha sheria bali kuitimiza." Ninawaambia kweli mpaka mbingu na dunia zitakapotoweka hata herufi ndogo zaidi" ambayo ni *Yodh* Barua ya "Y". Barua yake ya nusu. "Au kiharusi kidogo cha kalamu" jot au tittle—je, kuna mtu yeyote anayekumbuka wakati King James Version ilisema, "hakuna jot au tittle itakayopita kutoka kwa sheria." Tittle ni serif. Nyinyi mnajua fonti za serif dhidi ya sans-serif. Arial ni sans serif ilhali ukiwa na Times New Roman umeona serifs ndogo zinazotoka kwenye herufi kwenye T na P. Watakuwa na tittles au serifs juu yao. Serif ni kile kinachoitwa tittle. Ni mrengo mdogo tu ambao hutoka kwenye barua. Anasema sio herufi ndogo zaidi au bawa litatoweka hadi sheria itakapotimizwa. Yesu anajiteteaje dhidi ya Shetani? Katika Mathayo sura ya 4, nyuma tu ukurasa hapa, Yesu anajaribiwa jangwani. Amekuwa akifunga kwa siku 40

usiku na usiku 40 nyikani. Nani anakuja kumpa changamoto? Shetani anakuja kwake na kusema, "Hei, Yesu, umekuwa ukifunga kwa siku 40, una njaa Yesu? Una jiwe hapa Yesu. Kwa nini usigeuze mawe haya kuwa mkate?" Na Yesu anasema, "Shetani, najua wewe ni nani, angalia hii. Nitapepesa macho yangu na molekuli zako zitaenda kama kwenye kila galaksi. Mimi ni tu—bam na umetoka hapa." Je! Hapana, hakufanya hivyo. Yesu alisema nini - kugeuza mawe haya kuwa mikate? Yesu alisema, nini?

"Mwanadamu haiishi kwa mkate pekee bali kwa kila neno linalotoka kinywani mwa Mungu." Yesu anafanya nini? Yesu ananukuu Kumbukumbu la Torati. "Geuza mawe haya kuwa mkate," Shetani alisema. Yesu akajibu, "Mwanadamu haishi kwa mkate tu." Ananukuu Kumbukumbu la Torati 4 hadi Kumbukumbu la Torati 8 na sehemu hiyo hapo.

Shetani anampeleka Yesu juu ya kilele cha hekalu, hadi sehemu ya juu kabisa ya hekalu na kusema, "Yesu, jitupe chini kwa sababu—na, je, Shetani ananukuu Maandiko? Shetani ananukuu Maandiko na kusema, "Yesu jitupe chini. Inasema katika kitabu cha Zaburi kwamba malaika wake watakubeba. Yesu anamgeukia Shetani na kusema hapana, sitajitupa chini. Hutamfanyia nini Bwana, Mungu wako? "Usimjaribu Bwana Mungu wako, wala usimjaribu Bwana Mungu wako." Hiyo inatoka wapi? Kitabu cha Kumbukumbu la Torati. Ananukuu tena kitabu cha Kumbukumbu la Torati akisema, "usimjaribu Bwana, Mungu wako." Hatimaye, Shetani anampeleka kwenye mlima

mrefu zaidi labda Mlima Hermoni au Tabori. Anamwonyesha falme zote ulimwenguni, na kusema, "sujudu na kuniabudu nami nitakupa falme hizi zote." Yesu anasema nini? "Utamwabudu Bwana, Mungu wako, na yeye tu unapaswa kumtumikia." Ananukuu Kumbukumbu la Torati sura ya 5 - Amri Kumi. Mara zote tatu wakati Yesu anaenda kujitetea dhidi ya Shetani, ananukuu kutoka kwa Kumbukumbu la Torati ili kujitetea. Kristo anatumia Maandiko kujitetea dhidi ya Shetani. Swali je, tunahitaji kutumia Maandiko kujilinda dhidi ya Shetani? Inaonekana kuwa na maana. Yesu anatumia Kumbukumbu la Torati mara zote tatu katika majaribu ya Kristo kujitetea. Je, Yesu alikuwa na mtazamo wa juu sana wa sheria? Yesu alipoulizwa: "ni jambo gani muhimu zaidi katika sheria." Alisema nini? "Mpende Bwana Mungu wako kwa moyo wako wote." Na kisha nini kilifuata? "Mpende jirani yako kama nafsi yako." Hizi ndizo

amri mbili kuu. Wanatoka wapi? "Mpende Bwana, Mungu wako, ni *Shema*. "Sikia, Ee Israeli... Mpende Bwana, Mungu wako, "--Kumbukumbu la Torati 6.4. Mwingine anatoka wapi? Kuna mtu yeyote anayekumbuka huyo, "mpende jirani yako kama nafsi yako"? Je, nyinyi mliikariri? Nilidhani nilikufanya ukariri. Ni Mambo ya Walawi sura ya 19, "mpende jirani yako kama nafsi yako." Inatoka kwa Mambo ya Walawi. Kwa hivyo, amri kuu za Kristo zinatoka kwa Mambo ya Walawi na Kumbukumbu la Torati.

Juu ya kudumu kwa sheria Yesu anasema, "mbingu na dunia zitapita" lakini nini? Sheria, "hakuna jot au tittle itakayopita kutoka kwa sheria hadi yote yatimie." Kwa hivyo sheria ni ya kudumu. Yesu anathibitisha hilo pia. Sasa, je, Yesu anakosoa sheria? Watu wengine hutazama Mahubiri ya Mlimani hapa na Mahubiri ya Mlimani yanaweza kufasiriwa kwa njia tofauti. Kuna fasihi nzima juu ya Mahubiri ya Mlima mamia tu ya njia tofauti za ajabu za kuelewa na Mahubiri ya Mlimani. Lakini moja ya njia za kuiangalia ni Yesu anasema, "Mmesikia kusemwa zamani, usiue, lakini mimi nawaambia kila mtu anayemkasirikia ndugu yake bila sababu amefanya mauaji moyoni mwake." Kwa hivyo Yesu anafanya nini? Yesu anachukua sheria na kuipeleka moyoni. Yesu anachukua sheria na kuitumia moyoni. Pingamizi lake sio kwa sheria yenyewe, lakini pingamizi lake ni kwa tafsiri potofu ya Mafarisayo ya sheria. Anaiendesha moyoni. Kwa hivyo anasema nini? "Umesikia ikisemwa usifanye uzinzi." Yesu anasema, "Kila mtu anayemtazama mwanamke kwa tamaa amefanya uzinzi moyoni mwake." Vivyo hivyo Yesu anathibitisha sheria kwa kuiingiza moyoni na kusema kwamba nia ni muhimu hapa. Kwa hivyo Yesu ana mtazamo wa juu sana wa sheria? Ikiwa mtu ni Mkristo utakuwa na mtazamo wa juu wa sheria? Ikiwa wewe ni mfuasi wa Kristo, Yesu alikuwa na mtazamo wa juu sana wa sheria. Hiyo ndiyo hoja yangu hapa.

P. Paulo na Sheria [51:31-57:18]

Sasa vipi kuhusu Paulo? Paulo ukienda kwenye sura za Wagalatia, Paulo analeta sheria hii na tofauti ya injili katika Wagalatia sura ya 5, mstari wa 4. Nataka tu kukusomea aya hii. Je, Paulo ni chanya sana juu ya sheria? Paulo anasema, "Ninyi mnaojaribu kuhesabiwa haki kwa sheria, mmetengwa na Kristo." Acha nisome hiyo tena. "Ninyi mnaojaribu kuhesabiwa haki na sheria, mmetengwa na Kristo." Kwa maneno

mengine, ikiwa unajaribu kutumia sheria kuhesabiwa haki basi umetengwa na Kristo. Kwa hivyo kuna mvutano huu kati ya Kristo na sheria. Umeanguka, ikiwa unatumia sheria kama hiyo, mbali na neema. Kwa hivyo hilo ni jambo hasi juu ya sheria kwamba sheria inakuondoa kutoka kwa Kristo. Kwa hivyo Paulo katika kitabu Wagalatia atakuwa na shida na sheria. Sasa unasema je, Paulo hasi juu ya sheria? Na jibu ni "hapana" kwa sababu ukienda kwa Warumi sura ya 7, mstari wa 12, Paulo anasema, "sheria ni takatifu, ya haki na nzuri." Kwa hivyo Paulo katika Warumi anasema kwamba "sheria ni takatifu, ya haki na nzuri," lakini katika Wagalatia anawaambia ikiwa wanatumia sheria kupata wokovu wao kwa njia hiyo basi neema sio nzuri kwao. Kwa kweli imewaondoa kutoka kwa Kristo. Kwa hivyo kuna mvutano huu katika Paulo katika suala la sheria takatifu, ya haki na nzuri [Rum. 7] na sheria hii ambayo anazungumzia katika Wagalatia. Anapata hasi sana na anaangazia hali ya kulaani ya sheria katika Wagalatia sura ya 3. Acha nigeuze ukurasa hapa hadi 3.10. Inasema, "Wote wanaoitengea na kuzishika sheria wako chini ya laana, kwa maana imeandikwa amelaaniwa kila mtu asiyeendelea kutenda kila kitu kilichoandikwa katika kitabu cha sheria." Kwa wazi, "hakuna mtu anayehesabiwa haki mbele za Mungu kwa sheria." Sababu? "Hakuna mtu anayehesabiwa haki kwa sheria, kwa sababu mwenye haki ataishi," kwa nini?—"kwa imani." Ninauliza, kuna mtu yeyote anayejua kifungu hicho kinatoka wapi, kinasema, "wenye haki wataishi kwa imani." Hiyo ni dhana muhimu sana katika Biblia. "Wenye haki wataishi kwa imani." Ni nukuu ya Agano la Kale. Je, kuna mtu yeyote anayejua kitabu cha Habakuki? Hakika, iko katika kitabu cha Habakuki. Habakuki ni kitabu kidogo kizuri, ikiwa umewahi kupata muda ni mfupi, kama sura tatu. Ni kitabu kizuri na katika kitabu hicho kinasema, "wenye haki wataishi kwa imani." Paulo anasema sheria haikuwahi kuhalalisha mtu yeyote. Acha nisome kwamba Warumi 4.3, tofauti hapa na Warumi 4.3. Paulo anasema hivi, "Maandiko yanasema nini? Ibrahimu, alishika sheria. Alitahiriwa na Mungu akahesabu kuwa haki." Hiyo ndiyo inasemwa? Inasema, "Ibrahimu alimwamini Mungu na hiyo imehesabiwa kwake kuwa haki." Sasa kwa nini Paulo ana kipaji? Paul ni mzuri kabisa hapa. Kwa nini matumizi yake ya Ibrahimu ni mazuri kabisa? Je, Ibrahimu yuko kabla au baada ya sheria? Ibrahimu ni mamia ya

miaka kabla ya sheria. Je, Ibrahimu ndiye mkuu wa tohara? Je, Ibrahimu ndiye aliye na agano lililoanzishwa kwa kutahiriwa kwake na kuheshimiwa? Sasa, Ibrahimu basi anaanzisha tohara ni kubwa—je, Ibrahimu aliokolewa kwa kushika sheria au kwa kutahiriwa? La. Maandiko yanatuambia wazi kwamba Ibrahimu alihesabiwa haki kwa nini? Wacha nisome hiyo tena, hii ni muhimu sana. "Ibrahimu alimwamini Mungu na ikahesabiwa kwake kuwa haki." Kwa hivyo Paulo anarudi kwa Ibrahimu kwa sababu watu wote wa Kiyahudi wanadai kwamba Ibrahimu ndiye baba yao? Ni kama *Baba yetu Ibrahimu*. Kwa hivyo anachofanya ni kurudi kwa Ibrahimu kumtangulia Musa na kusema Ibrahimu aliokolewa kwa imani kwa hivyo wewe pia umeokolewa kwa imani sio kwa kushika sheria. Sheria inamaanishwa, na hili ndilo tatizo la msingi, je, sheria inakusudiwa kutuonyesha jinsi tulivyo wazuri? Sheria inakusudiwa kutuonyesha nini? Dhambi zetu. Kilichotokea ni Mafarisayo walichukua sheria na waliigeuza juu ya kichwa chake? Sheria ilitumiwa kuwaonyesha wengine jinsi walivyokuwa wazuri, sio kuwaonyesha dhambi zao. Kile Paulo anasema ni: "Hapana, hapana, hauelewi yote. Kusudi la sheria lilikuwa kutuonyesha dhambi zetu, sio kutuonyesha jinsi tulivyo wazuri." Sheria inatuonyesha dhambi zetu ili tumgeukie nani? Kristo, kama mwokozi. Hiyo ndiyo kazi ya sheria. Mungu alituchagua, sisi ni wenye dhambi na tunahitaji mwokozi na huo ndio msingi wa sheria. Sheria ina kazi ya ufundishaji. Sheria ni mshauri, sheria ni "mwalimu wa shule" nadhani ndivyo King James Version inavyosema. Sheria ni mwalimu wa shule anayetuleta kwa Kristo. Sheria inatuleta kwa Kristo kwa sababu tunatambua dhambi zetu na tunatambua kwamba tunahitaji mwokozi. Kwa hivyo sheria imetuweka kutuleta kwa Kristo kutuonyesha makosa yetu wenyewe, kutuonyesha dhambi zetu wenyewe ili tumgeukie Kristo. Kwa hivyo hiyo ndiyo kazi ya sheria. Kazi ya sheria ni kutuonyesha dhambi zetu, sio kuonyesha kwamba sisi ni waadilifu.

Q. Sheria ya kiraia [57:19-60:33]

Ni nini bado kinasimama? Acha nikufikirie sheria kama hii: hii ndio niliyofundishwa kukua. Nadhani ni muhimu na utaniona nikiikosoa kwa dakika moja lakini fikiria tu kupitia hii. Watu huchukua sheria vitabu vitano vya Musa na wanasema sehemu fulani za sheria ya Musa ni sheria za kiraia. Ni sheria za kiraia, ni sheria za

serikali. Je, unahitaji sheria—je, serikali inahitaji sheria? Serikali inahitaji sheria, isipokuwa wewe ni anarchist au kitu kingine. Kwa mfano, moja ya sheria ambazo Israeli ilikuwa nazo ni kwamba ikiwa ulikuwa na nyumba na ulikuwa na paa tambarare nyumba zao nyingi zimeezekwa tambarare, kwamba unaweka ukingo, ukuta mdogo kuzunguka paa la nyumba yako. Sasa kwa nini ufanye hivyo? Ndio, kwa hivyo ikiwa mtu yuko juu hawaendi kutembea na kuanguka kutoka paa lako na kujiumiza. Kwa hivyo ulitakiwa na sheria kuweka ukingo kuzunguka paa la nyumba yako. Kwa njia, unaona hiyo itakuwa hitaji la usalama ambalo taifa linaweza kutaka ili watu wasiumie. Je, hiyo ni mbali sana sasa? Ni wangapi kati yenu huweka ukingo kuzunguka paa lako?

Sasa unasema tunaishi New England paa zetu zote ni mwinuko. Kwa nini ni mwinuko sana? Mvua inanyesha na ni nini mbaya zaidi kuliko mvua wakati mwingine? Theluji hutoka kwenye paa lako. Ikiwa una paa tambarare huko New England una shida, angalia tu Frost Hall. Kwa hivyo unachotaka ni mwinuko. Je, tunahitaji parapets kuzunguka paa zetu? Hakuna hata mmoja wenu anayekwenda kupatanisha juu ya paa lako, sivyo? Kwa kweli, nimekuwa juu ya paa langu, nina paa lenye mwinuko halisi liko karibu futi 50 huko juu na nimekaa juu kabisa ya kilele - kwa kweli nilikuwa nikipigilia msumari kwenye shingles baada ya single zangu kulipua. Kwa hivyo ilibidi niipigilie msumari kichwa chini. Hakukuwa na mtu wa kunisaidia na nikagundua kuwa ikiwa ningeanguka, ilikuwa moja ya nyakati chache maishani mwangu ambapo - kawaida siogopi urefu. Niligundua kuwa wanangu hawapo karibu, kwa hivyo ikiwa nilianguka hakukuwa na mtu wa kunisaidia. Lilikuwa jambo tofauti kwangu katika umri huu maishani mwangu. Ninafikiria mara mbili juu ya urefu sasa, ambayo ni ya kuchukiza.

Sasa sheria ya kiraia, sasa wacha nirudi kwenye hii. Nina jirani, vipi kuhusu ukingo huu karibu na paa? Tulisema hatuna paa za gorofa, zote ni mwinuko sasa. Vipi kuhusu jirani yangu ambaye ana bwawa. Je, ni lazima aweke uzio kuzunguka yadi yake ili kulinda ili watoto wasitembee na kuanguka kwenye bwawa? Hiyo ni sheria sawa ya kulinda, watu kutokana na madhara. Kama mmiliki wa nyumba, unawajibika kuhakikisha kuwa watu hawaumii kwenye mali yako? Kwa hivyo wanaweka uzio kuzunguka mabwawa leo na hiyo ni sawa na aina hiyo hiyo ya sheria. Kwa hivyo kuna sheria za

kiraia. Kuna sheria za kiraia kwa serikali. Sasa swali: wewe ni serikali? Je, umefuata sheria hizo? Sisi sio serikali ambayo Israeli ilikuwa.

R. Sheria za sherehe [60:34-61:48]

Wayahudi pia walikuwa na sheria za sherehe. Sheria za sherehe ni nini? Sheria za makuhani na Walawi. Hivi ndivyo unavyofanya dhabihu na jinsi unavyofanya karamu. Ni neno gani tulilotumia kwa mila, tungetumia kwa Kiingereza neno hili "mila." Taratibu zimewekwa katika sheria. Ilibainisha mila ambayo makuhani hupitia. Ni neno gani lingine ambalo tulitumia katika duru za Agano la Kale ambalo ni neno muhimu sana kujua. Tunaitaje sherehe au ibada? "Ibada." Katika Agano la Kale, kumbuka tunatumia neno hilo "ibada". Ibada ni matendo haya ya nje ya ibada, mila ambayo unapitia na ambayo inaweza kuitwa "sheria ya sherehe." Sasa swali ni wangapi kati yenu wamejitolea chochote hivi karibuni? Ninamaanisha dhabihu halisi ya kondoo na mbuzi. Je, tunafanya sheria hizi za sherehe tena? Je, sisi ni makuhani na Walawi? Je, hekalu limekwenda? Hekalu limekwenda, madhabahu imekwenda, kwa hivyo hatufanyi sheria hizo za sherehe. Kwa hivyo sheria za kiraia ni sheria za serikali na sisi sio serikali au taifa kama Israeli ilivyokuwa. Sherehe hiyo inahusiana na makuhani na dhabihu zao.

S. Sheria ya Maadili [61:49-63:01]

Kwa hivyo tunazingatia nini? Katika Agano la Kale tunazingatia sheria ya maadili. Sasa kuna sehemu fulani za sheria Agano la Kale ambazo ni za maadili kama, "usiue, usibe, wala usiseme uwongo." Je, maagizo hayo ya maadili - "Usiue, usifanye uzinzi," aina hizi za mambo? Kwa hivyo kinachotokea hapa ni watu wengi hugawanya sheria katika vikundi vitatu. Je, sheria hii ni ya kiraia, je, sheria hii ni ya sherehe au sheria hii ni ya maadili? Halafu wakati pendekezo ni kwamba sio lazima tushike hizi mbili za kwanza lakini ya tatu, sheria ya maadili ya Mungu - mpende Bwana Mungu wako kwa moyo wako wote, mpende jirani yako kama nafsi yako mwenyewe - tunashika sheria ya maadili. Kwa hivyo hilo ndilo muhimu hapo. Kwa hivyo tunagawanya sheria na kisha tunahamisha sheria? Tunahamisha sehemu ya maadili ya sheria hiyo. Je, hiyo ina maana basi? Je, hii inafanya sheria iwe rahisi kushughulikia? Tuna sheria ya kiraia ambayo ni ya mataifa, lakini sisi sio mataifa; sheria ya sherehe kwa

makuhani, lakini sisi sio makuhani; na sheria ya maadili ndio tunayofuata.

T. Ukosoaji wa Tofauti ya Sheria ya Kiraia, Sherehe na Maadili [63:02-65:20]

Sasa wacha nikosoe hilo kidogo. Shida yangu na hii ni jinsi gani unaamua ikiwa sheria ni sheria ya kiraia, sherehe au maadili? Wakati mwingine sheria za sherehe zinahusishwa na sheria za maadili? Je, kitabu cha sheria, Musa vitabu vitano vya kwanza vya Biblia, kinatujia kama jumla ya kikaboni? Inakuja kwetu kushikamana kikaboni. Huwezi kung'oa vitu na kuziweka katika kategoria kama hizo. Unapoanza kuirarua na kusema vizuri hii ni ya kiraia, hii ni sherehe, na hii ni maadili; unachambua sheria. Hauwezi kufanya hivyo. Jambo hilo ni la maadili. Sasa hii ni uasherati kufanya hivyo. Huwezi tu kuvunja vitu kama hivyo. Je, kuweka ukingo kuzunguka ukuta wako ni suala la maadili? Ndio, kwa kweli ni sehemu ya jukumu lako kama mtu anayemiliki nyumba. Ni sehemu ya kiraia lakini pia ni ya kimaadili pia. Kwa hivyo ninachopendekeza ni kwamba uainishaji huu hapa unakiuka uhusiano wa kikaboni, umoja wa kikaboni, mwingiliano na Maandiko yenyewe. Wakati ninapenda-kategoria hizi na ninahisi ni muhimu, lakini nadhani lazima uwe mwangalifu katika kuchambua, na kuchambua sheria. Kwa hivyo kusema kweli kwako napenda wazo fulani la hii lakini lazima uwe mwangalifu na uirudishe nyuma badala ya kuona kiraia, sherehe na maadili kama vyombo vitatu tofauti vinavyopuuza umoja wao wa kikaboni. Sasa hapa kuna njia bora ninayofikiria kuja kwa swali hili la sheria. Kanuni ya msingi ya ulimwengu ni ipi? Kwa mfano, kutunza maskini. Je, kutunza maskini katika Agano la Kale ni nzuri? Je, utunzaji wa maskini katika Agano Jipya ni mzuri? Ndiyo. Na kwa hivyo unapata kanuni hizi za ulimwengu wote. Mpende Mungu, uwe mtakatifu kwa sababu mimi BWANA Mungu wako ni mtakatifu, je, hizi ni kanuni za ulimwengu? Kwa hivyo unachofanya ni kuangalia ni kanuni hizo za ulimwengu ambazo ni za kitamaduni. Wanaenda zaidi ya utamaduni na wanafanya kazi katika utamaduni wowote na kila utamaduni utaidhihirisha tofauti lakini kimsingi ni kanuni ya msingi inayofanya kazi katika kila tamaduni.

U. Ubinafsishaji upya wa kitamaduni [65:21-66:52]

Kubainisha upya kitamaduni--sasa ninamaanisha nini kwa ujumuishaji upya wa kitamaduni? Je, tunapambana na ibada ya Baali leo? Je, kuna mtu yeyote anayepambana

na Baali. Unajua katika Agano la Kale hawakupaswa kumwabudu Baali. Hatujui hata Baali ni nani tena. Hatufanyi dhabihu za kondoo, mbuzi, au nafaka tena. Je, tunafanya safi na najisi? Hapana, hatufanyi hivyo tena. Je, madhabahu zao zilipaswa kujengwa kwa njia maalum? Ndio, madhabahu za Kiyahudi zilipaswa kujengwa kwa mawe ambayo hayajakatwa tofauti na madhabahu za Wakanaani ambazo zilitengenezwa kwa mawe yaliyochongwa. Hatujengi madhabahu tena kwa hivyo sheria hizi hazitumiki kwetu. Lakini basi lazima uulize, unaweza kwenda chini ya maelezo ya kitamaduni kwa kanuni ya msingi ya ulimwengu wote? Unaweza kuondoa utamaduni na kupata kanuni ya msingi ya ulimwengu? Ndivyo ilivyo kwa ibada ya Baali. Je, hiyo ingehusiana na ibada ya sanamu na umbo lolote linalofanyika katika utamaduni wako? Dhabihu labda zinaeleweka kama Yesu Kristo kufa kwa ajili ya dhambi zetu, na kutambua na kuungama dhambi. Kwa hivyo ninachopendekeza basi ni kwamba kila sheria katika Agano la Kale itatoka kwa utamaduni ambao unapaswa kuvuta vitu kadhaa-maelezo ya kitamaduni na uangalie kanuni ya msingi.

V. Yesu, Sheria na Utamaduni [66:53-72:24]

Sasa wacha nifanye hivyo kidogo zaidi - ufunguo basi ni kanuni hii ya msingi badala ya kitamaduni mahususi. Yesu anatoa mfano wa hili nadhani katika Mahubiri ya Mlimani. Yesu anasema ikiwa una hasira na ndugu yako moyoni mwako, hujui—umefanya mauaji tayari moyoni mwako. Kwa hivyo Yesu kimsingi anachukua sheria na kuipeleka moyoni. Kwa hivyo, ninachopendekeza basi ni kwamba, tunapaswa kufanya kazi na kanuni ambazo ni msingi wa maelezo ya kitamaduni. Sasa nataka kuchukua hatua moja zaidi na hatua hii inayofuata, kwa kweli niligundua miaka michache iliyopita na hii ni ngumu. Je, Mungu alijikubali kwa utamaduni alipotoa sheria? Kwa maneno mengine—hapo awali nilifikiri aliposhuka kwenye Mlima Sinai alitoa sheria yake kamili kwamba hivi ndivyo inavyopaswa kuwa mbinguni. Hii ni kamili na hii ndio njia inayopaswa kukimbia. Lakini basi nilikutana na taarifa katika Agano Jipya ambayo Yesu anatoa katika Mathayo sura ya 19 mstari wa 8. Acha nikusomee hii tu, nadhani imebadilisha jinsi ninavyoangalia sheria. Swali ni juu ya talaka na Mafarisayo wanasema hivi, "kwa nini basi, waliuliza, 'Musa aliamuru kwamba

mtu ampe mkewe hati ya talaka na kumfukuza?" Je, Musa aliruhusu talaka?

Kumbukumbu la Torati sura ya 24, Musa anaruhusu mwanamume kuachana na mkewe.

Swali ni kamili? Je, huo ni ulimwengu mkamilifu? Musa anaruhusu talaka. Mungu anasema nini kuhusu talaka huko Malaki? Mungu anasema, "Nachukia talaka." Je, hiyo iko wazi kabisa? Anasema, "Nachukia talaka." Ni wazi kabisa kile Mungu anafikiria juu yake. Anachukia. Unasema vizuri ikiwa Mungu anaichukia katika Malaki, kwa nini Musa aliiruhusu katika Kumbukumbu la Torati sura ya 24? Yesu hapa anatuambia kwa nini; Je, Yesu anajua kwa nini nyuma ya sheria? Ndio, Yesu alikuwepo. Kwa hivyo Yesu anasema hivi, "Musa aliwaruhusu kuwaachana na wake zenu" kwa nini? "Kwa sababu mioyo yenu ilikuwa ngumu." Je, Mungu alibadilisha sheria yake kwa sababu ya ugumu wa mioyo ya watu hawa? Ndiyo. Hashuki na kusema hapa kuna sheria hii kamili, nyinyi lazima mfanye hivi. Anasema, "Hapana, sheria hiyo kamili haitafanya kazi na watu hawa kwa sababu ni wafisadi sana." Sasa hiyo inamaanisha nini? Miaka mingi, mingi iliyopita nilifundisha kifungu hiki na nilikuwa katika chuo kidogo katikati mwa magharibi kinachoitwa Chuo cha Grace. Nilipitia kifungu hiki na nikasema unajua Yesu anachomaanisha hapa ni kwamba wavulana ni wafisadi sana ikiwa huwezi kumtaliki mke wako wanaume wangepafanyia nini wake zao? Mpaka kifo kitutenganishe. Tumeahidi na kwa hivyo wanaume wangepafanya nini ikiwa hawawezi kuachana na wake zao, lakini wanachukia mke wao na wanataka kumwondoa, kwa hivyo wangepafanya nini?

Wangemuua mke wao. Wanamuua mke wao ili awe nje ya ndoa. Kwa hivyo ninaenda na ninazungumza juu ya hii hata huko Amerika watu wengine wanawaua wake zao ili kuwaondoa Amerika? Kwa hivyo ninaenda hivi na mwanamke huyu anakuja kwangu baadaye - labda mwanamke wa miaka 35 - anakuja kwangu na anasema, "ni nani aliyekuambia? Hutakiwi kujua. Hakuna mtu hapa anayetakiwa kujua. Ulijuaje?"

Anapata wasiwasi na mashaka. Nikasema, "bibi, nimetoa mfano huo wa mtu huyu kumuua mkewe - sikuwa nikimaanisha chochote haswa." Anasema, "Hapana, hapana ulikuwa unazungumza juu yangu. Umeweka tu hali yangu yote. Nani alikuambia?"

Kimsingi kilichotokea ni kwamba mwanamke huyu alikuwa kutoka Colorado - hii ni miaka mingi iliyopita haijalishi sasa - alikuwa kutoka Colorado. Mumewe alimpiga

kipigo. Ninasahau ilikuwa nini, \$ 10,000 au chochote. Aligundua kuwa mumewe alikuwa amemlipa mtu kumuua. Aligundua juu yake kwa hivyo alichukua watoto na akakimbilia Indiana. Tulikuwa na maeneo haya, nadhani yanaitwa "nyumba salama" ambapo wanawake wanaweza kwenda na familia yake na kulindwa. Kwa hivyo alijificha kwenye nyumba salama na hakuna mtu aliyepaswa kujua anaishi wapi au nini kilikuwa kimetokea. Alikuwa akichukua kozi katika chuo kikuu akijaribu kupata elimu yake. Je, mumewe alilipa ili amuue? Ndio, na alikuwa akikimbia kutoka kwa hiyo. Kwa hivyo nasema hata hadi leo unapata hii. Yesu anasema, "kwa sababu ya ugumu wa mioyo yao." Je, Mungu alibadilisha sheria yake kwa sababu mioyo ya watu hawa ilikuwa ngumu sana? Hakutaka wanawake hawa wauawe na kwa hivyo akasema, "Hei, sawa, unaweza kufanya talaka ambayo ninachukia." Sasa kwa sheria je, talaka ni mapenzi kamili ya Mungu? Mungu anasema kwamba anachukia talaka, lakini kwamba angeruhusu kile alichochukia kwa sababu hakutaka watu hawa wauawe. Kwa hivyo ninachosema ni Mungu alizoea utamaduni. Kwa hivyo lazima uwe mwangalifu ikiwa unasema tu Mungu alishuka na kutoa sheria yake kamili—hivi ndivyo inavyopaswa kuwa mbinguni. Hapana, Mungu alisema watu hawa ni wenye dhambi kama hivyo nina kuzoea hii au watauana. Unaona jinsi hiyo inavyobadilisha jinsi unavyoangalia sheria? Wakati mwingine una sheria ya talaka kwa sababu ya ugumu wa moyo wako.

W. Mwendelezo wa kisheria au kugongana [72:25-76:22]

Hapa kuna jambo lingine ninalofanya kazi nalo: mwendelezo wa kisheria au mgongano wa kisheria. Je, sehemu fulani za Biblia zinasema kwamba ni sawa nikikula kamba ingawa ni najisi? Catfish: safi au najisi? Najisi. Je, Wayahudi walikuwa na tofauti kali kati ya safi na najisi. Lakini katika Agano Jipya, je, Yesu, katika maono, anamwambia Petro aamke na kula? Yote ni safi. Petro anasema nini, "Hapana, Yesu siwezi kufanya hivyo kwa sababu kinywa changu hakijawahi kuwa na kitu kichafu," katika Matendo sura ya 15. Na Mungu anasema, "Amka ukale, usiite kile nilichokiita kuwa safi." Petro anaambiwa kula vitu hivi vyote visivyo vya kosher katika Agano Jipya kwa sababu Mungu anajaribu kuonyesha kwamba sheria za kosher zimepita sasa. Ikiwa wewe ni Mkristo lazima ule kosher? Jibu ni, hapana. Matendo sura ya 15 inatuambia

kwamba kama Wakristo hatupaswi kula kosher. Kwa hivyo sheria zingine hubadilishwa na kuna migongano hii ya kisheria. Agano la Kale lilifanya hivyo kwa njia hii na katika Agano Jipya, hatutafanya hivyo na kwa hivyo kuna mgongano kati yao. Unapoona mapigano hayo unajua nini? Je, hiyo ni sehemu ya sheria ya kitamaduni? Ilikuwa kwa utamaduni huo na sio kwa utamaduni wetu? Kwa hivyo unapoona mgongano basi unaweza kuona tofauti hizi katika utamaduni. Utamaduni unabadilishwa na kwa hivyo sheria inahitaji kubadilishwa. Ninachosema ni kwamba sheria haipiti. Kazi ya sheria hiyo ilikuwa nini? Kazi ya sheria na kula chakula cha kosher ilikuwa kwamba kitamaduni cha kikabila - nisemeje - alama kwa watu wa Kiyahudi kwamba walikuwa sehemu ya jamii ya Kiyahudi. Kinachotokea sasa sio kupita kwa watu wa Kiyahudi, kwa kweli kunapanuka kwa sababu sasa Mataifa wamejumuishwa ndani. Kwa maneno mengine, hautaji vitambulisho hivi vya kikabila vya kitamaduni tena kwa sababu kanisa ni ulimwengu wote sasa. Kwa hivyo haipiti kama kupanua na kupeperushwa. Kupanua kwa maana moja, inatimizwa kwa kupanuliwa kwake. Sio kama unavyosema "kupita" ilimaanisha kuwa sheria ingekiukwa. Sheria bado ni nzuri. Imetimiza kusudi lake. Kusudi lake lilikuwa kuwatambua watu wa Kiyahudi na sasa inapaswa kutoa nafasi kwa sababu upekee huo wa kikabila unatoa nafasi. Haipita. Kwa hivyo nasema itakuwa ikipanuka na kuendelea na mambo makubwa zaidi. Inatimizwa kwa njia ya kina zaidi, kwa njia pana zaidi. Kwa hivyo sio kama hii ni mbaya sasa - hapana, hapana. Ilikuwa na nafasi yake, ilikuwa na wakati wake na sasa bado ina nafasi na wakati wake, lakini kwa kweli inapulizwa sasa. Inakuwa ya kina zaidi. Sheria—kuna baadhi ya mambo ambayo hubadilika, kama vile sheria za lishe, ziko wazi kwa sababu Matendo yanaiweka wazi. Sio lazima kula kosher. Kwa hivyo kuna mwendelezo na kuna kukomesha. Kati ya Agano la Kale na Agano Jipya kuna mwendelezo lakini pia kuna baadhi ya vipengele vya kukomesha. Kukomesha mara nyingi kutakuwa katika utimilifu huu kwa kubwa zaidi inayokuja. Kwa hivyo hapa ilikuwa ndogo na kisha mara tu tutakapoingia kanisani itapanuka na kuwa kamili zaidi.

X. Sheria matumizi mazuri na mabaya [76:23-78:10]

Je, sheria ni nzuri au mbaya? Kweli, ikiwa sheria inakuongoza kwenye uhalali,

sheria ni mbaya. Ikiwa watapata usalama katika utendaji basi sheria ni mbaya kwa sababu unapata usalama katika sheria, sio katika imani yako katika Kristo. Uwekaji nje wa dini - ikiwa mtu anashika sheria na sheria basi huwapa alama za nje kwamba wewe ni wa kidini kwa sababu una alama hizi za nje ambazo tena sio kazi ya sheria. Ikiwa sheria inakuongoza kujisikia vizuri juu yako mwenyewe ili uanze kuwahukumu wengine kwa sababu wengine hawashiki sheria na unashika sheria na unaanza kutazama chini pua yako kulaani watu wengine, hiyo sio kazi ya sheria pia. Kwa hivyo sheria inaweza kuwa mbaya kwa maana hiyo. Inaweza kukuongoza kwenye hisia kwamba mimi ni bora kuliko watu wengine na kwa kiasi kikubwa kukuongoza kwenye kiburi. Haingekuwa bora kusema kwamba inatumiwa vibaya katika hali hizo kwa sababu sheria ni sawa kila wakati. Ndio, nataka kuifanya kwa njia hii, kwa hivyo tutafanya hivi. Kwa hivyo sheria inaweza kusababisha wengine kujivunia na mtu anayechukua sheria kuiruhusu kuwaongoza kwenye kiburi na kupata wokovu wa mtu. Mtu anaweza kuchukua sheria na kusema ikiwa nitashika sheria basi ninaweza kupata wokovu wangu. Ikiwa mtu anaamini anapata wokovu wao, je, wewe wanategemea neema? Kwa hivyo sheria inaweza kuwa na kazi hizi anuwai na hata neno "sheria" hutumiwa kwa njia nyingi tofauti. Hizi ni baadhi ya njia hasi ambazo sheria inaweza kufasiriwa vibaya na kutumiwa vibaya.

Y. Matumizi mabaya ya neema [78:11-80:23]

Sasa vipi kuhusu neema? Ulisema unazungumza sana juu ya neema. Vipi kuhusu neema? Je, neema ni nzuri au mbaya? Neema inaweza kusababisha leseni. Mtu anaweza kusema, "Mungu atanisamehe ili niweze kwenda nje na kufanya mambo haya mabaya ambayo najua sipaswi kufanya akisema, "Mungu atanisamehe." Kwa hivyo neema kwa kweli huishia kuwa kishawishi cha kutenda dhambi kwa sababu unafikiria Mungu atakusamehe. Paulo anasema neema ni nzuri lakini ikiwa neema inakuongoza kwenye dhambi, Mungu apishe mbali. Paulo anasema hivyo. Mawazo kwamba ninaweza kufanya chochote na nitasamehewa inaweza kuwa shida. Ikiwa mtu ana mawazo kwamba ninaweza kufanya chochote na nitasamehewa basi neema inakuongoza kwenye njia mbaya. Kwa hivyo neema ina upande huu mbaya pia. Hii ndio kubwa - kuthamini dhambi. Kwa kweli hili ni tatizo kubwa nadhani katika utamaduni wetu.

Utamaduni wetu unasukuma neema. Imesababisha kukatwa kati ya kitendo na matokeo. Hiyo ni moja wapo ya mambo makubwa katika tamaduni yetu ambayo huwaweka vijana wengi katika upumbavu badala ya kuwaruhusu kuendelea na hekima. Kukatwa na kitendo na matokeo kwa sababu wanafikiri wanaweza kutenda bila matokeo. Shida ni kwamba kuna matokeo na kwa hivyo dhambi hupunguzwa thamani. Wengine wanafikiri kila wakati unapata nafasi ya pili. Kwa hivyo katika aina hiyo ya kufikiria neema ni mbaya. Wakati ujao tutakapofika kwenye sehemu hii tutazungumza juu ya sheria ambazo ni ngumu sana. Moja ya sheria hizo itakuwa sheria za vita. Kwa hivyo tunataka kuzungumza juu ya sheria zingine ambazo zinatikisa mifupa yetu na tutapiga sheria hizo ngumu wakati ujao. Tunza. Tukutane Jumanne.

Huyu ni Dk. Ted Hildebrandt katika kozi yake ya Historia ya Agano la Kale, Fasihi na Theolojia, hotuba ya 17 juu ya kitabu cha Kumbukumbu la Torati, taasisi za Israeli na uelewa mbalimbali wa dhana ya sheria.

Imeandikwa na Sam Mason

Mbaya iliyohaririwa na Ted Hildebrandt 2